

Global Ekonomide Türk Sanayiinin Rekabet Gücü

İktisadi Araştırmalar Bölümü
Eylül 2013

Hatice Erkiletlioğlu
Uzman

Kıvılcım Eraydın
Uzman

1. Giriş	1
2. Gelişmekte Olan Ülkelerin Dünya Ekonomisinde Artan Rolü	1
3. Global Ekonomide Türk Ekonomisinin Yeri ve Rekabet Gücü	4
3.1. Küresel Rekabet Gücü Endeksi	6
3.2. İş Yapma Kolaylığı	8
3.3. İşgücü Piyasaları	8
3.4. Vergi Politikaları	11
3.5. Döviz Kuru	12
3.6. Teşvikler	13
4. Türkiye'nin Dış Ticaretinin Yapısal Özellikleri	13
4.1. Dış Ticarete İlişkin Gelişmeler	13
4.2. Cari İşlemler Dengesine İlişkin Gelişmeler	17
5. Türkiye'nin Rekabet Gücü Açısından SWOT Analizi	20
6. Genel Değerlendirme ve Sonuç	21
Kaynaklar	22
Yararlanılan Veri Tabanları	22

1. Giriş

Gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki ağırlığının giderek arttığı günümüz dünyasında, gelişmekte olan ülkeler ucuz işgücünün sağladığı avantajla sadece emek yoğun sektörlerde değil, aynı zamanda daha yüksek katma değere sahip olan sektörlerde de söz sahibi olmaya başlamışlardır. Böylece, gelişmekte olan ülkelerin her geçen yıl üretim potansiyellerini ve ihracat hacimlerini artırarak dünya ekonomisine daha fazla entegre oldukları gözlenmektedir. Bu çerçevede, gelişmiş ülkelere yönelik sermaye akımları da yoğunlaşmıştır. Son dönemde dünya ekonomisini etkisi altına alan küresel kriz de özellikle gelişmiş ülkeleri olumsuz etkileyerek gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisinden aldığı paydaki artışı hızlandırmıştır.

Bu süreçte gelişmekte olan ülkeler, döviz kuru rejimleri, para politikaları, yatırım ortamı ve sanayi stratejisi gibi alanlarda uyguladıkları politikalarla avantaj elde etmeye çalışmaktadırlar.

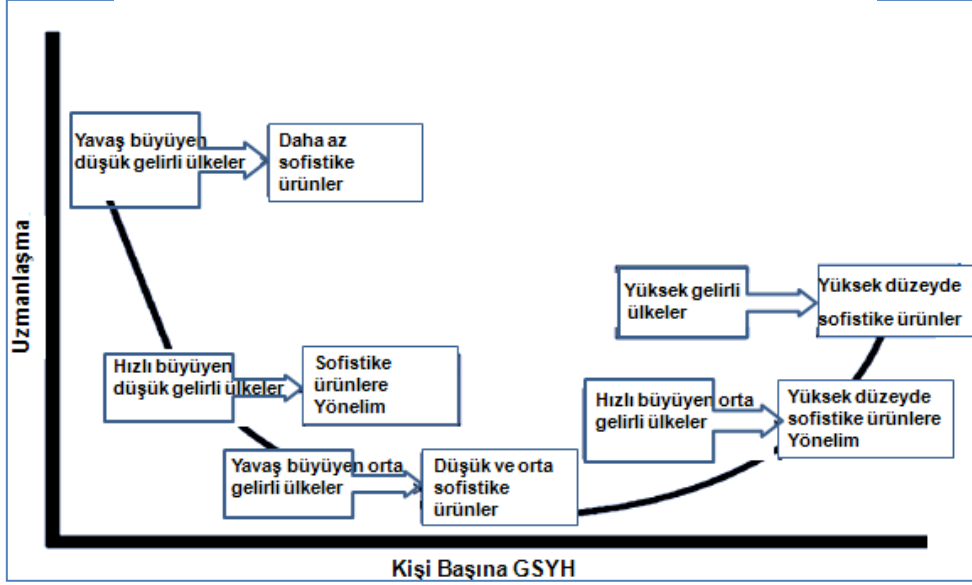
Gelişmekte olan ülkeler arasında BRIC ülkeleri olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ön plana çıkmaktadır. Nitekim, son 10 yıllık dönemde dünya GSYH'sinden aldığı payı en çok artıran ülkenin Çin olduğu görülmektedir. Hindistan'ın payında da belirgin bir yükseliş göze çarpmaktadır. Buna karşılık, söz konusu dönemde Brezilya ve Rusya'nın payı görece yatay bir seyir izlemiştir. Son 10 yıllık dönemde ekonomik alanda önemli ilerleme kaydeden Türkiye'nin de birçok analizde BRIC ülkeleri ile kıyaslandığı izlenmektedir.

2000-2001 krizinin ardından Türkiye ekonomisi yapısal reformlar, istikrar ortamı ve olumlu küresel likidite koşullarının etkisiyle hızlı bir gelişme kaydederek dünya GSYH'sinden aldığı payı artırmıştır. Bununla birlikte, rekabet gücüne ilişkin çeşitli uluslararası endeksler incelendiğinde Türkiye'nin halen arzu edilen seviyelerde bulunmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki artan rolünün incelenmesinin ardından global ekonomide Türkiye ekonomisinin yerine ve rekabet gücüne ilişkin göstergelere yer verilmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'de yatırım ortamı, iş yapma kolaylığı, işgücü piyasaları, vergi politikaları, döviz kuru ve teşvik sistemine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin dış ticaretinin yapısına ve cari işlemler dengesine ilişkin gelişmeler incelenirken, uluslararası rekabet gücü çerçevesinde Türkiye ekonomisine ilişkin SWOT (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) analizine de yer verilmiştir.

2. Gelişmekte Olan Ülkelerin Dünya Ekonomisinde Artan Rolü

Ekonomik büyümede sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından ülkelerin ürettikleri ürünlerin niteliği büyük önem taşımaktadır. Üretimde çeşitliliğin sağlanması ve sofistike ürünlerin üretilmesi ekonomik büyümenin ivme kazanmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, hızlı büyüyen düşük gelirli ülkeler üretimlerini çeşitlendirerek nispeten daha sofistike ürünlere, hızlı büyüyen orta gelirli ülkeler ise emek yoğun ürünlerden makine imalatı ve elektrikli makine imalatı gibi teknoloji yoğun ürünlere yönelmektedir. Öte yandan, yavaş büyüyen düşük ve orta gelirli ülkeler daha sofistike ürünlerde uzmanlaşma sağlayamadıkları durumda, ters yönde hareket etmekte ve daha az sofistike ürünlere yönelmekte; böylece, sanayileşme sürecinde benzer gelir grubuna sahip olan diğer ülkelerin gerisinde kalmaktadır.

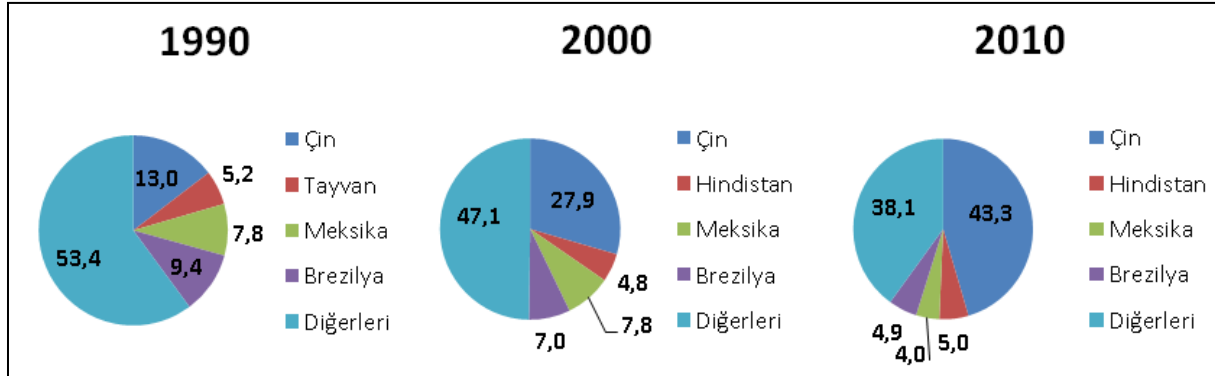
Grafik 1: Sanayide Uzmanlaşma Eğrisi

Kaynak: United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)

Dünyada üretimin gelişmekte olan ülkelere kayma eğiliminde olduğunu, imalat sanayiinde yaratılan katma değere ilişkin veriler teyit etmektedir. Nitekim, son 20 yıllık dönemde Çin başta olmak üzere gelişmekte olan Asya ülkelerinde kaydedilen gelişmeler oldukça dikkat çekicidir. İmalat sanayiinde yaratılan katma değer içindeki payına göre gelişmekte olan ülkeler arasında lider ülke konumunda olan Çin, 1990-2010 döneminde gelişmekte olan ülkeler tarafından yaratılan imalat sanayii katma değeri içindeki payını %13'ten %43'e yükseltmiştir. Çin'in payındaki söz konusu hızlı artışın, başta Meksika ve Brezilya olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkenin imalat sanayii içindeki payının gerilemesine neden olduğu görülmektedir.

Grafik 2: Gelişmekte Olan Ülkelerin İmalat Sanayiinde Yaratılan Katma Değer İçindeki Payı (%)

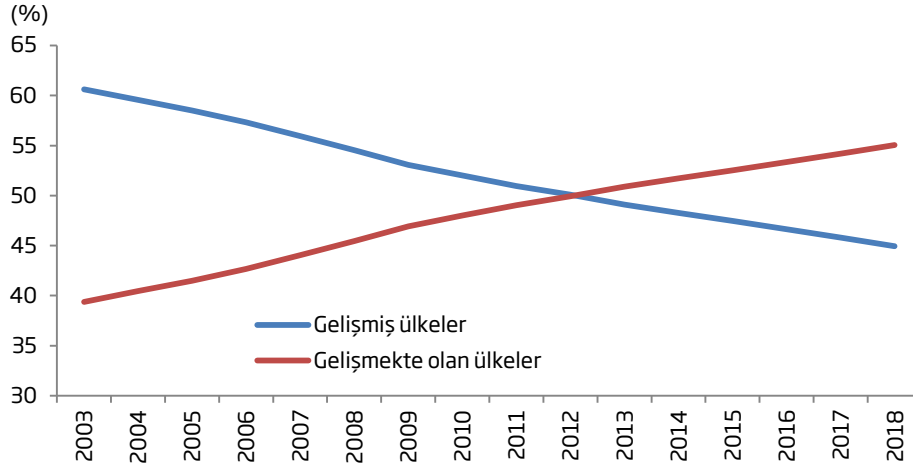

Kaynak: UNIDO

1990-2000 döneminde, dünya ekonomisinde imalat sanayiinde yaratılan katma değer yıllık bazda ortalama %2,8 oranında artmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise söz konusu artış %1,7 düzeyinde gerçekleşmiş olup GSYH büyümesinin (yıllık bazda ortalama %2) altında kalmıştır. Bu durum, gelişmiş ülkelerde hizmetler sektörünün büyümeye daha fazla katkıda bulunduğunu ve GSYH içindeki payının arttığını göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, bu dönemde imalat sanayiinde yaratılan katma değer artışı %5,6 oranında gerçekleşmiştir. Bu oranın %4,8'lik GSYH büyüme oranının üzerinde olması, gelişmekte olan ülkelerde imalat sanayiinin büyümede önemli rol oynadığına işaret etmektedir.

Küresel krizin gelişmiş ülkelerde uzun süreli durgunluğa yol açması sonucunda gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisi içindeki payı artış eğilimini sürdürmüştür. IMF tarafından yapılan tahminlere göre, gelişmekte olan ülkelerin milli gelirlerinin toplamının gelişmiş ülkelerin milli gelirlerini 2013 yılından itibaren geçeceği öngörülmüştür. IMF tahminlerine göre, 2018 yılında gelişmekte olan ülkelerin payının %55 civarında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Grafik 3: GSYH (Satınalma Gücü Paritesine Göre, Dünya GSYH'sinden Alınan Pay)

Kaynak: IMF, WEO Veritabanı - Nisan 2013

Gelişmekte olan ülkelere ilişkin yapılan analizlerde özellikle Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in yer aldığı BRIC ülkelerindeki gelişmeler dikkat çekmektedir. 2003-2013 dönemi incelendiğinde, imalat sanayiinde yaratılan katma değere paralel olarak dünya GSYH'sinden aldığı payı en çok artıran ülkenin Çin olduğu görülmektedir. 2003 yılında %8,5 olan Çin'in payı 2012 yılında %14,9'a ulaşmıştır. Hindistan'ın payında da belirgin bir yükseliş göze çarpmaktadır. Buna karşılık, söz konusu dönemde Brezilya'nın payı yatay bir seyir izlemiştir. 2003 yılında %2,9 olan Rusya'nın payı 2008 yılında %3,2 ile dönem içindeki en yüksek seviyeye yükselmiştir. Ancak, izleyen dönemde Rusya'nın payı gerileyerek 2012 yılı itibarıyla %3 seviyesine inmiştir.

Tablo 1: BRIC Ülkeleri ile Türkiye'nin Dünya GSYH'sinden Aldığı Pay, SAGP'ye Göre (%)

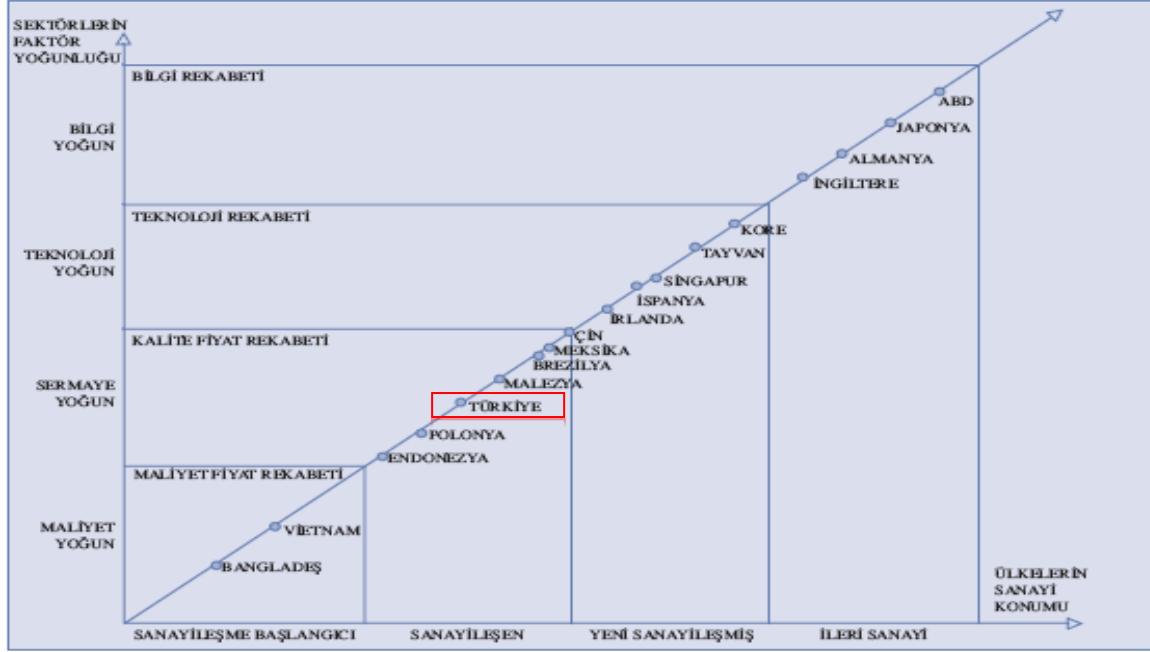
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Brezilya	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9	2,9	2,8
Çin	8,5	8,9	9,4	10,1	10,9	11,7	12,9	13,5	14,3	14,9
Hindistan	3,9	4,1	4,3	4,4	4,6	4,8	5,1	5,4	5,6	5,6
Rusya	2,9	2,9	3,0	3,1	3,2	3,2	3,0	3,0	3,0	3,0
Türkiye	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3	1,4	1,4

Kaynak: IMF

2000-2001 krizinin ardından Türkiye ekonomisi yapısal reformlar ve olumlu küresel likidite koşullarının etkisiyle hızlı bir gelişme kaydetmiştir. 2003 yılında dünya GSYH'den aldığı pay %1,2 olan Türkiye 2012 yılında payını %1,4'e yükseltmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde, ekonomik analizlerde Türkiye ekonomisi BRIC ülkeleri ile mukayese edilirken, yabancı sermaye akımlarının tercih ettiği ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye sanayileşmedeki konumu açısından değerlendirildiğinde, sermaye yoğun üretim tekniğiyle henüz kalite-fiyat rekabeti aşamasındaki "sanayileşen" bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Türkiye'de imalat sanayii, düşük ve orta-düşük teknoloji sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'de firmaların faaliyet gösterdikleri sektörlerin teknoloji sınıflarına göre dağılımı incelendiğinde, %3,5 oranında yüksek teknoloji, %24,7 oranında

orta-yüksek teknoloji, %30,9 oranında orta-düşük teknoloji ve %40,9 oranında düşük teknoloji olarak belirlenmiştir. Mevcut göstergeler Türkiye'nin sanayileşme sürecinde daha ileri bir sanayileşme düzeyine ulaşmak yerine düşük ve orta düşük teknolojlili sanayilerde üretimini artırdığı bu nedenle, sanayileşme sürecinde kendisi ile aynı anda sanayileşmeye başlayan İspanya, G. Kore, Malezya, Meksika, Tayvan, Brezilya ve İrlanda gibi ülkelerin gerisinde kaldığını göstermektedir¹.

Grafik 4: Ülkelerin Sanayileşmedeki Konumu ve Sektörlerin Faktör Yoğunluğu

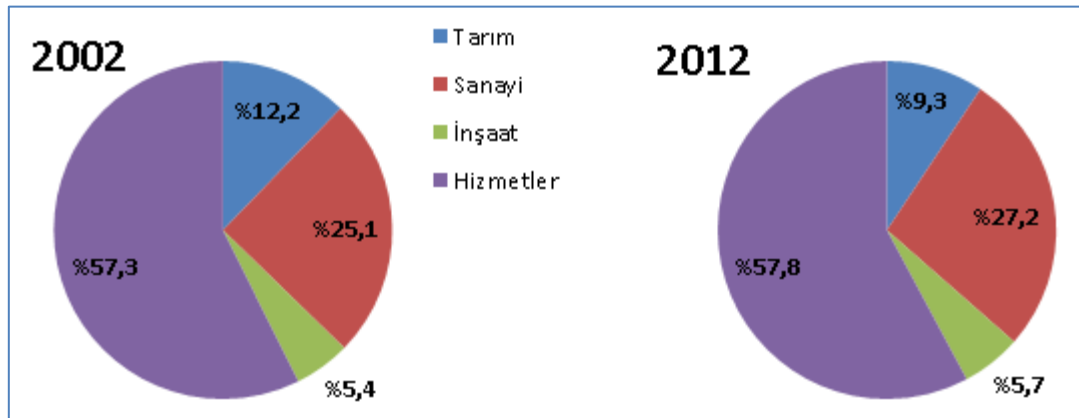

Kaynak: ISO

3. Global Ekonomide Türk Ekonomisinin Yeri ve Rekabet Gücü

Türkiye'nin GSYH verileri incelendiğinde, 2002-2012 döneminde tarım sektörünün payı azalırken sanayi sektörünün payının arttığı görülmektedir. Hizmetler sektörünün payında da sınırlı bir artış kaydedilmiştir. İnşaat sektörünün payı ise %6'nın altındadır.

Grafik 5: Türkiye'de GSYH İçinde Sektörlerin Ağırlığı (%)

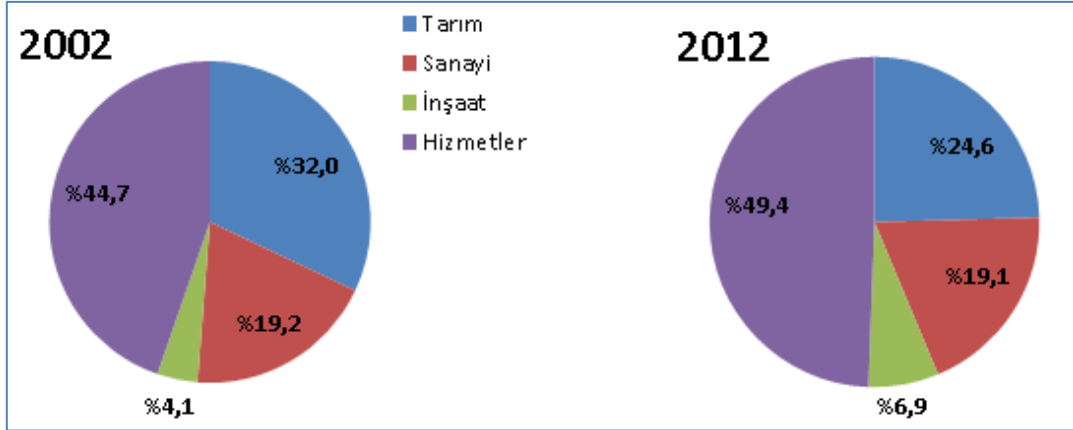

Kaynak: TÜİK

¹ ISO, "Global Sanayi Eğilimleri ve Türkiye İçin Değerlendirme", Ocak 2009.

Son 10 yıllık dönemde istihdamın sektörel dağılımı, sektörlerin GSYH içindeki ağırlığındaki değişimlere paralel olarak şekillenmiştir. Bu çerçevede, tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı %32'den %25'e gerilerken, hizmetler sektörünün payı %45'ten %49'a yükselmiştir. Tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı gerilemekle birlikte benzer gelir düzeyine sahip ülkelere kıyasla Türkiye'nin tarım kesimindeki nüfusu halen çok büyüktür. Diğer taraftan, tarım sektörünün milli gelirdeki pay kaybına paralel olarak istihdamdaki payının da gerilemesi, Türkiye'de işsizlik sorununun ardındaki önemli bir yapısal etken olarak görülmektedir.

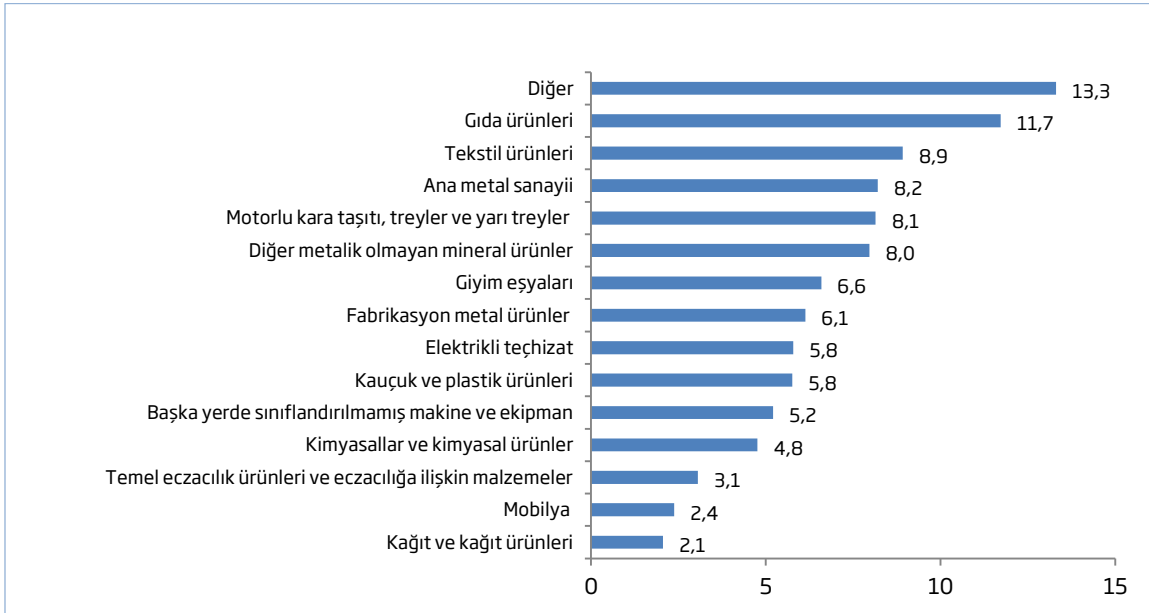
Grafik 6: Toplam İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK

Türkiye'de imalat sanayiinde sektörlerin ağırlığına bakıldığında, en yüksek ağırlığa sahip olan ilk beş sektörün gıda ürünleri, tekstil ürünleri, ana metal sanayii, motorlu kara taşıtları ve diğer metalik olmayan mineral ürünleri olduğu görülmektedir. İhracatta en büyük paya sahip olan sektörler ise; otomotiv, hazır giyim, demir ve çelik, elektrik-elektronik makinaları, makine ve aksesuarları sektörleri olarak sıralanmaktadır.

Grafik 7: İmalat Sanayii İçinde Sektörlerin Ağırlığı (%)

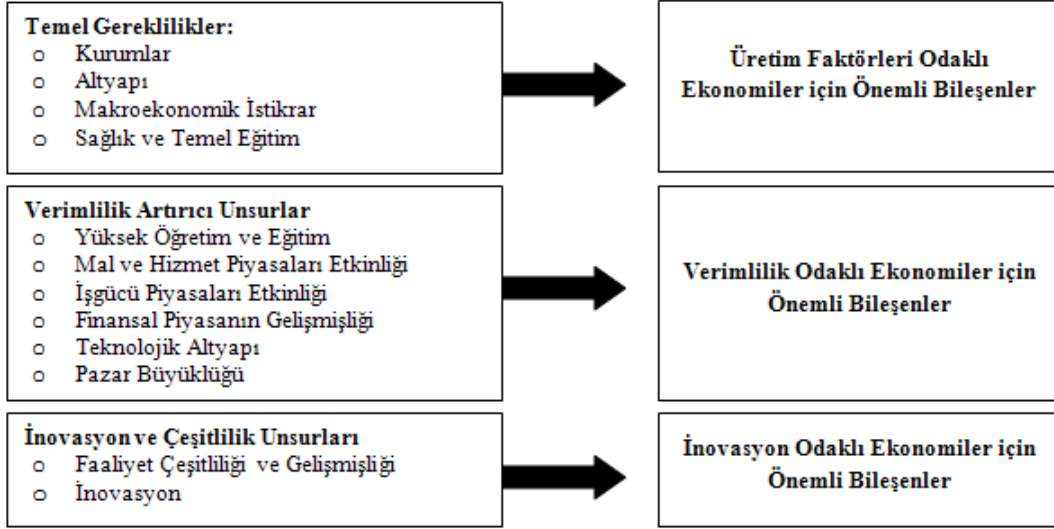
Grafik, sanayi üretim endeksinde (2010=100) yer alan imalat sanayinin ağırlıklarını göstermektedir.

Kaynak: TÜİK

3.1. Küresel Rekabet Gücü Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayımlanan Küresel Rekabet Gücü Endeksi (Global Competitiveness Index) toplam on iki grupta sınıflandırılmış verilerin oluşturduğu üç alt endeksi dikkate alarak ülkeler arasında bir sıralama yapmaktadır. WEF tarafından yayımlanan rapora göre ülkeler; üretim, verimlilik ve yenilikçilik odaklı olmak üzere üç farklı gelişme aşamasında değerlendirilmekte ve ülkenin gelişme seviyesine göre alt gruptaki değişkenlere farklı ağırlıklar verilmektedir.

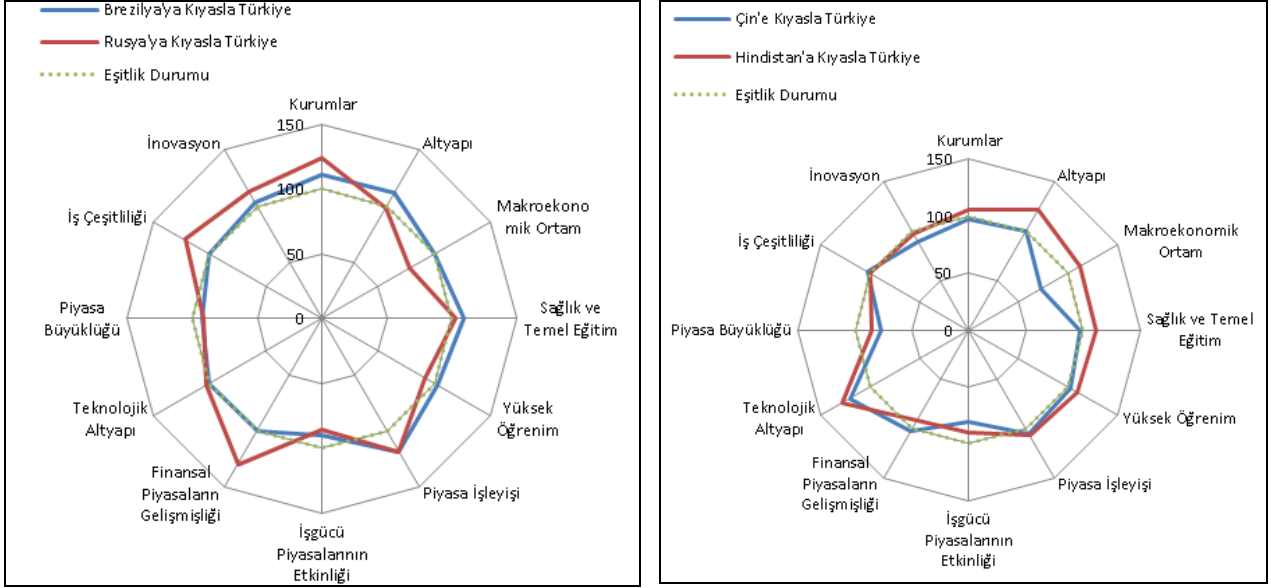
Grafik 8: Küresel Rekabetçilik Endeksinin Alt Endeksleri

Küresel Rekabet Gücü Endeksi'ne göre, Türkiye verimlilik odaklılıktan yenilikçilik odaklılığa geçiş aşamasında olan bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, rekabetçilik bileşenleri açısından aynı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerle mukayese edildiğinde, pazar büyüklüğü ile faaliyet çeşitliliği ve gelişmişliği açısından avantajlı durumdadır. Diğer taraftan, işgücü piyasasının etkinliği ile yüksek öğrenim kriterleri açısından Türkiye aynı aşamadaki ülkelerin gerisinde yer almaktadır.

Küresel Rekabet Gücü Endeksi'ne göre, Türkiye 2013 yılında 148 ülke arasında 44. sırada yer almaktadır. BRIC ülkeleri ile kıyaslandığında, Türkiye'nin sadece Çin'in (29. sırada) gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye, Brezilya (56. sırada), Hindistan (60. sırada) ve Rusya'nın (64. sırada) önünde bulunmaktadır.

Grafik 9: Türkiye'nin BRIC Ülkeleri İle Karşılaştırılması

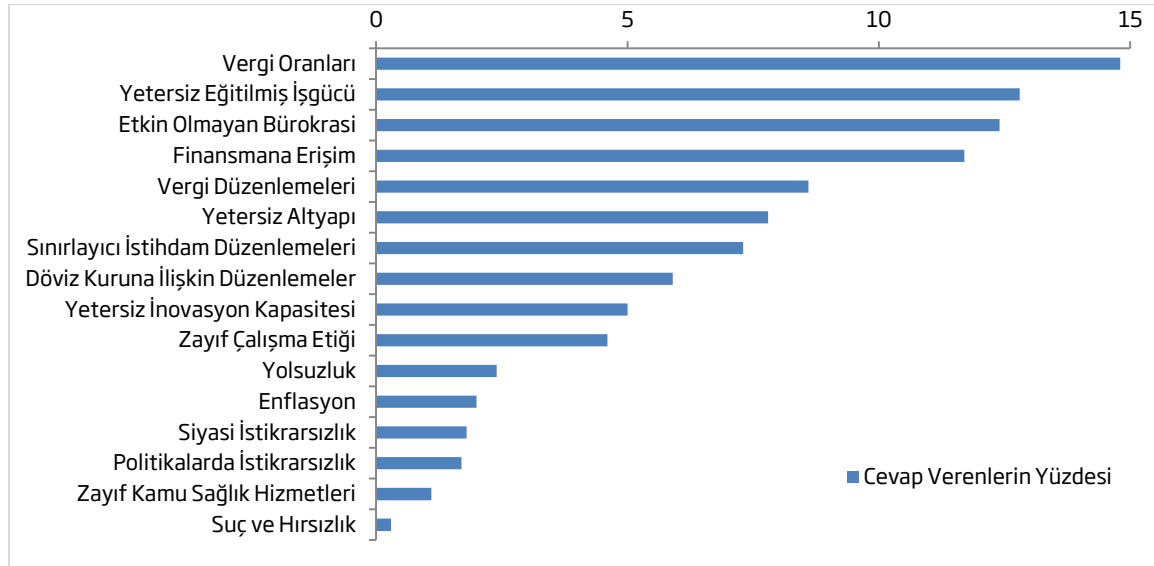
Kaynak: World Economic Forum (Global Competitiveness Index 2013-2014)

Türkiye'nin alt endekslerde sahip olduğu puanlar diğer ülkelerin puanlarına bölünmüştür. Buna göre; %100 eşitlik durumunu, %100'ün altındaki değerler Türkiye'nin daha düşük bir puana sahip olduğunu, %100'ün üzerindeki değerler ise Türkiye'nin daha yüksek bir puana sahip olduğunu göstermektedir.

Alt bileşenlere göre incelendiğinde, Türkiye'nin BRIC ülkelerine kıyasla piyasa işleyişi ile teknolojik altyapı alanlarında daha olumlu bir görünüme sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan, Türkiye özellikle işgücü piyasalarının etkinliği ve piyasanın büyüklüğü alanlarında diğer ülkelerin gerisindedir.

Küresel Rekabet Gücü Raporu için üst düzey yöneticilerle gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre ise, Türkiye'de iş ortamı açısından en sorunlu alanların başında vergi oranları, işgücünün yetersiz eğitime sahip olması ve etkin olmayan bürokrasi gelmektedir.

Grafik 10: Türkiye'de İş Ortamı Açısından En Sorunlu Alanlar

Kaynak: The Executive Opinion Survey, World Economic Forum

Uluslararası Şeffaflık (Transparency International) Kurumu'nun yayımladığı Yolsuzluk Algılamaları Endeksi de, (Corruption Perceptions Index) kamu görevlileri ve siyasetçiler arasında yolsuzluğun ne derece yaygın olduğu

yönündeki algılamayı ölçmektedir. Endeks sonuçlarına göre, 2012 yılında Danimarka, Finlandiya, Yeni Zelanda, İsveç ve Singapur'da yolsuzluğun en düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Türkiye ise 176 ülke arasında 54. sırada yer almaktadır. 2012 yılında Çin 80., Hindistan 94., Rusya 133., Brezilya 69. sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin bu alanda BRIC ülkelerinden daha olumlu bir görünüme sahip olduğu dikkat çekmektedir.

3.2. İş Yapma Kolaylığı

Dünya Bankası ve IFC tarafından yayımlanan İş Yapma Kolaylığı 2012 (Doing Business 2012) raporunda, Türkiye 185 ülke arasında 71. sırada yer almıştır. Türkiye'nin özellikle inşaat izinlerinin alınması ve iflasın çözümü alanlarında alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Endekste Çin 91., Rusya 112., Brezilya 130., Hindistan 132. sırada yer almaktadır. BRIC ülkelerinin Türkiye'den daha alt sıralarda yer aldığı gözlenmektedir.

Tablo 2: İş Yapma Kolaylığı Endeksi

Türkiye	2012 Sıralaması
İş Yapma Kolaylığı	71
İş Kurma	72
İnşaat İzinlerinin Alınması	142
Elektrik Sağlama	68
Tapu Siciline Kayıt	42
Kredi Alma	83
Yatırımcıların Korunması	70
Vergilerin Ödenmesi	80
Sınır Ötesi Ticaret	78
Sözleşmelerin Uygulanması	40
İflasın Çözümü	124

Kaynak: Dünya Bankası, Doing Business Index

3.3. İşgücü Piyasaları

Rekabet gücü açısından bir diğer önemli gösterge olan "işgücü maliyetleri"ni incelemek de yararlı görülmektedir. Economist Intelligence Unit tarafından sağlanan verilere göre, Türkiye'de USD bazında saatlik işgücü maliyetinin 2002 yılındaki 1,4 USD seviyesinden 2012 yılında 3,7 USD seviyesine yükseldiği tahmin edilmektedir. 2012 itibarıyla, Türkiye'de saatlik işgücü maliyeti Mısır, Hindistan, Meksika, Ukrayna ve Çin'e kıyasla daha yüksek iken Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla daha düşüktür. Bu durum saatlik işgücü maliyetleri açısından Türkiye'ye Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla emek yoğun sektörlerde rekabet avantajı sağlamakla birlikte, uluslararası rekabet gücü karşılaştırmalarında işgücü maliyetlerinin yanı sıra diğer göstergelerin de analiz edilmesi gerekmektedir.

Tablo 3: Saatlik İşgücü Maliyetleri (USD)

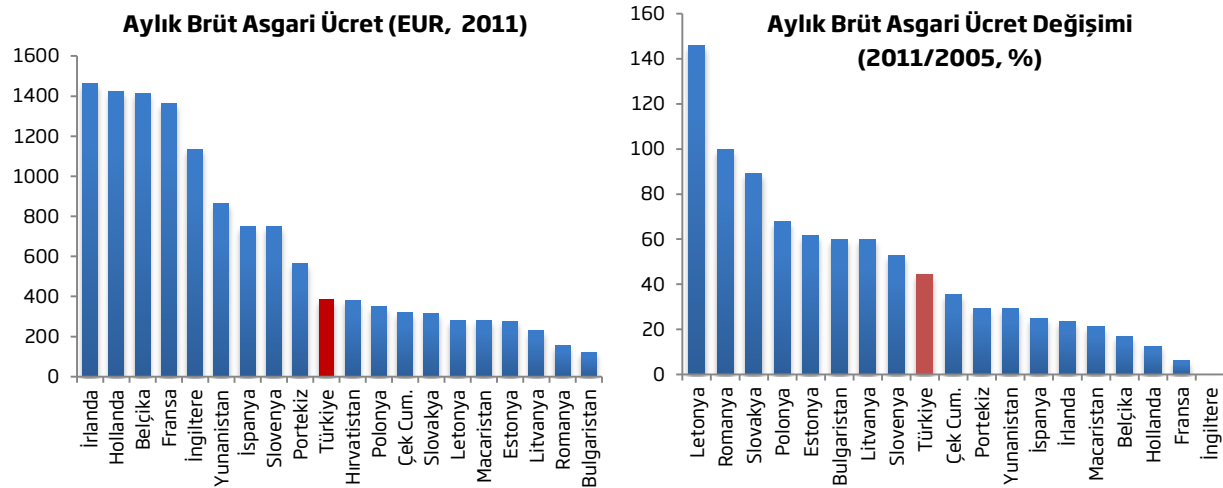
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010(T)	2011(T)	2012(T)	2013(T)	2014(T)
Mısır	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,5	1,6
Hindistan	0,3	0,3	0,5	0,4	1,0	1,2	1,3	1,3	1,5	1,7	1,9	2,1	2,4
Meksika	1,9	1,9	1,9	2,0	2,1	2,3	2,2	1,8	2,1	2,2	2,3	2,4	2,4
Ukrayna	0,5	0,7	0,9	1,2	1,6	2,0	2,6	1,9	2,1	2,4	2,8	3,2	3,7
Çin	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,4	1,7	1,9	2,2	2,6	3,0	3,5	4,1
Türkiye	1,4	1,8	2,1	2,4	2,5	3,0	3,3	3,0	3,3	3,5	3,7	4,0	4,2
Bulgaristan	1,2	1,6	1,8	2,0	2,2	2,9	3,9	4,1	3,9	3,9	4,1	4,4	4,7
Rusya	0,8	1,0	1,3	1,7	2,2	3,0	3,9	3,3	3,9	4,2	4,6	5,1	5,7
Hırvatistan	2,6	3,3	3,8	4,1	4,4	5,0	5,9	5,6	5,4	5,2	5,3	5,5	5,9
Letonya	2,3	2,7	3,1	3,5	4,3	6,2	8,3	7,3	6,3	6,0	6,1	6,3	6,7
Romanya	1,6	2,0	2,5	3,2	4,0	5,6	6,7	6,0	5,8	5,9	6,3	7,0	7,9
Brezilya	2,3	2,2	2,4	3,1	3,8	4,7	5,5	5,2	6,2	6,3	6,4	6,6	6,8
Litvanya	2,7	3,5	4,1	4,6	5,4	7,1	9,1	8,3	6,9	6,7	6,9	7,1	7,5
Estonya	3,4	4,5	5,3	5,9	6,9	9,1	11,0	10,0	8,7	8,4	8,6	9,0	9,6
Macaristan	4,6	5,8	6,8	7,5	7,7	9,5	10,9	9,3	8,7	8,9	9,4	9,9	10,7
Slovakya	2,9	3,8	4,7	5,3	6,3	7,6	9,6	9,6	9,1	9,4	10,1	11,0	12,4
Slovenya	5,2	6,6	7,6	8,0	8,5	9,8	11,4	11,1	10,2	10,1	10,4	10,6	11,2
Polonya	5,1	5,5	6,1	7,2	7,9	9,7	12,3	10,1	10,3	10,7	11,7	13,0	14,1
Çek Cum.	5,1	6,2	7,3	8,2	9,3	11,1	14,2	13,2	12,5	12,7	13,6	14,4	15,5
İsrail	9,2	9,4	9,7	10,2	10,7	11,7	14,0	12,7	13,5	13,7	13,9	13,9	14,6

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım ve Destek Ajansı, Economist Intelligence Unit

Not: Ülkeler 2012 yılı verilerine göre sıralanmıştır. Ücret ve ücret dışı ödemeleri içermektedir.

İşgücü maliyetleri açısından asgari ücret seviyesi de önem taşımaktadır. Eurostat tarafından açıklanan ve yasal asgari ücret uygulamasının olduğu AB ülkelerini kapsayan asgari ücret verilerine göre, 2011 yılı itibarıyla Türkiye’de aylık brüt asgari ücret birçok Doğu Avrupa ülkesinden yüksek, gelişmiş AB ülkelerinden ise belirgin olarak düşük seviyededir. Türkiye’de asgari ücretin Doğu Avrupa ülkelerinden yüksek olmasına rağmen, ortalama saatlik işgücü maliyetinin söz konusu ülkelerin altında olması Türkiye’de asgari ücretle çalışanların toplam çalışanlara oranının yüksekliği ile açıklanmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinde çalışanların %10’undan daha azı asgari ücretle çalışırken, Türkiye’de ücretli çalışanların %40’ından fazlasının asgari ücretle çalıştığı tahmin edilmektedir. Ayrıca, asgari ücretin Türkiye’den düşük olduğu Doğu Avrupa ülkelerinde eğitim, ulaşım ve konut gibi alanlardaki destekler asgari ücret kapsamı dışındadır. Bu nedenle, asgari ücret seviyesi işgücü maliyeti açısından güvenilir bir rekabet göstergesi olarak değerlendirilmemektedir.

Grafik 11: Asgari Ücret - AB Ülkeleri ile Karşılaştırma

Kaynak: Eurostat

Uluslararası rekabet gücü analizlerinde verimliliği de dikkate alan birim işgücü maliyetlerinin kullanılması yaygın bir uygulamadır. Birim işgücü maliyeti; bir birim üretim için kullanılan işgücü maliyetini ifade etmektedir. Toplam işgücü maliyetinin toplam üretime bölünmesiyle veya başka bir ifade ile saatlik işgücü maliyetinin saatlik işgücü verimliliğine bölünmesi ile elde edilmektedir. Birim işgücü maliyeti kavramı yalnızca maliyetle değil verimlilikle de ilişkilidir.

2005-2011 döneminde, Türkiye'deki birim işgücü maliyetlerinin BRIC ülkelerine kıyasla daha az arttığı dikkat çekmektedir. Öte yandan, aynı dönemde Polonya ve Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinde birim işgücü maliyetleri Türkiye'ye kıyasla daha az artış kaydetmiştir.

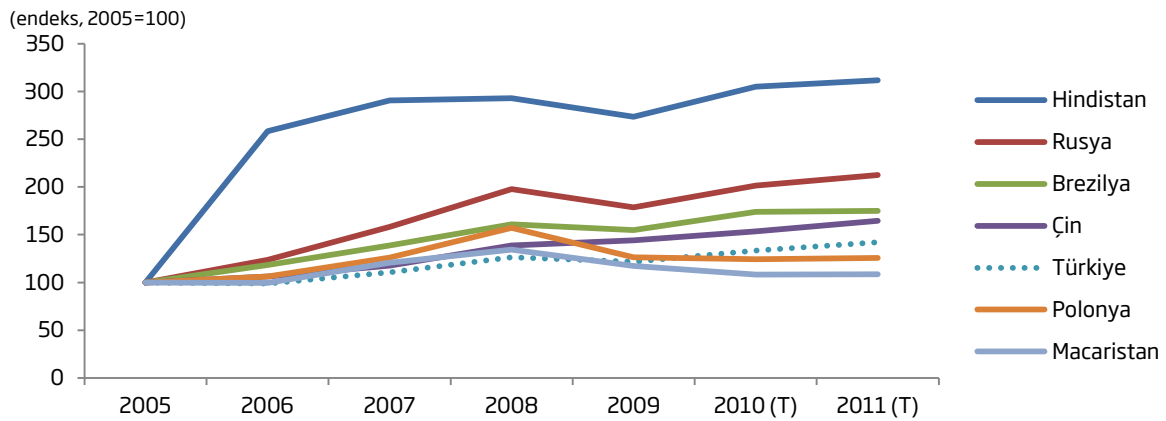
Tablo 4: Birim İşgücü Maliyetleri Endeksi (2005=100)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (T)	2011 (T)	2011/2005 (%)
Hindistan	100.0	258.5	290.6	292.9	273.4	304.8	311.6	211.6
Rusya	100.0	123.8	158.2	197.7	178.5	201.4	212.6	112.6
Ukrayna	100.0	122.5	148.5	186.5	151.1	163.1	184.6	84.6
Mısır	100.0	106.4	117.2	134.5	150.7	165.3	180.7	80.7
Brezilya	100.0	118.4	138.8	160.7	154.8	173.9	174.9	74.9
Bulgaristan	100.0	104.4	132.7	174.3	182.3	171.7	168.3	68.3
Çin	100.0	106.1	117.7	138.7	144.0	153.6	164.6	64.6
Romanya	100.0	116.6	158.3	179.4	168.8	163.8	164.5	64.5
Letonya	100.0	116.0	155.6	220.5	204.9	175.2	164.5	64.5
Estonya	100.0	117.5	154.4	188.1	169.5	147.3	142.9	42.9
Türkiye	100.0	98.9	110.5	126.2	121.7	133.4	142.0	42.0
Çek Cumhuriyeti	100.0	107.1	122.9	153.8	141.4	134.5	137.0	37.0
Slovakya	100.0	106.0	127.6	155.0	155.1	135.3	132.9	32.9
Litvanya	100.0	111.4	136.4	168.1	166.7	138.5	132.1	32.1
Hırvatistan	100.0	104.2	117.8	137.9	140.0	135.5	131.5	31.5
İsrail	100.0	102.1	112.1	132.6	121.1	126.8	127.7	27.7
Polonya	100.0	106.4	125.9	157.2	126.3	124.3	125.8	25.8
Slovenya	100.0	102.1	115.1	132.5	137.6	123.6	120.5	20.5
Macaristan	100.0	99.5	120.6	134.4	117.2	108.2	108.5	8.5
Meksika	100.0	102.2	104.3	104.6	92.4	102.0	106.8	6.8

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım ve Destek Ajansı, Economist Intelligence Unit

Not: Ülkeler 2005-2011 dönemindeki değişim oranlarına göre sıralanmıştır.

Grafik 12: Seçilmiş Ülkelerde Birim İşgücü Maliyetlerindeki Gelişmeler

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım ve Destek Ajansı, Economist Intelligence Unit (EIU)

T: Tahmin

İşgücü maliyetleri açısından önemli bir diğer konu ise, istihdam üzerindeki vergi yüküdür. 2009 yılı itibarıyla OECD ülkelerinde istihdam üzerindeki yasal yükler %35,6 iken Türkiye’de bu oran %38,2 ile daha yüksek düzeydedir. Son dönemde yapılan indirimlere rağmen bu oran halen yüksektir.

Tablo 5: Gelir Vergisi ve İstihdam Üzerindeki Yasal Yükler

	Gelir Vergisi (%)	Diğer Yükler		İstihdam Üzerindeki Toplam Yasal Yükler (%)
		İşçi Payı (%)	İşveren Payı (%)	
Belçika	22,1	10,8	23,2	56,0
Fransa	10,2	9,5	30,6	50,2
Almanya	16,0	17,3	16,4	49,7
Macaristan	12,8	14,4	22,2	49,4
Avusturya	12,3	14,0	22,6	48,9
İtalya	16,1	7,2	24,3	47,6
İsveç	13,6	5,3	23,9	42,8
Finlandiya	17,7	6,2	18,6	42,5
Çek Cum.	8,8	8,2	25,4	42,4
Slovenya	9,4	19,0	13,9	42,3
Yunanistan	6,9	12,8	22,2	41,9
İspanya	13,5	4,9	23,0	41,4
Estonya	12,7	2,1	25,6	40,4
Slovakya	7,4	10,5	21,8	39,6
Hollanda	14,9	13,9	9,7	38,6
Danimarka	36,2	2,7	0,0	38,6
Türkiye	11,1	12,9	14,2	38,2
Norveç	19,1	6,9	11,6	37,6
Portekiz	8,7	8,9	19,2	36,7
Lüksemburg	13,8	11,0	11,0	35,8
OECD	13,1	8,2	14,4	35,6
Polonya	5,8	15,3	14,4	35,5
İzlanda	26,8	0,4	7,2	34,5
İngiltere	14,0	8,5	9,8	32,3
Japonya	6,6	12,0	12,6	31,2
Kanada	13,6	6,6	10,6	30,8
ABD	15,6	5,1	8,9	29,6
Avustralya	21,6	0,0	5,6	27,2
İrlanda	13,4	2,9	9,7	25,9
İsviçre	9,7	5,9	5,9	21,5
Kore	4,4	7,4	9,2	21,0
İsrail	7,5	7,3	4,4	19,2
Meksika	7,3	1,2	10,5	19,0
Yeni Zelanda	16,4	0,0	0,0	16,4

Kaynak: OECD Economic Outlook Volume 2012 (No. 92).

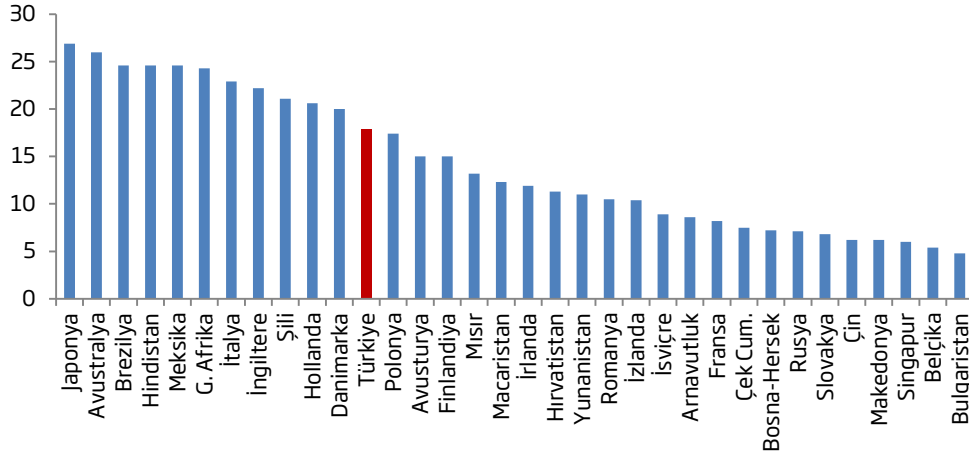
Ortalama kazançta sahip olan işçiler, çocuksuz

3.4. Vergi Politikaları

Türkiye’de %30 olarak uygulanan kurumlar vergisi oranının 2006 yılından itibaren %20’ye indirilmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan, kurumlar vergisi oranının bazı Doğu Avrupa ülkelerinde oldukça düşük düzeylerde olması dikkat çekmektedir. Nitekim bu oran Bulgaristan’da %9 düzeyinde bulunmaktadır. Kurumlar vergisi oranı BRIC ülkelerinden Brezilya ile Hindistan’da Türkiye’ye kıyasla daha yüksek iken, Rusya ile Çin’de daha düşüktür.

Vergi oranlarının yanı sıra vergi idaresi ve düzenlemeleri de yatırım ortamı açısından önem taşımaktadır. İş Yapma Kolaylığı 2012 raporunda vergi ödeme başlığının altında, bir yıl içerisinde vergiye ilişkin yapılan işlem adedi, harcanan süre ve vergi ödemesinin brüt kâra oranı gibi alt bileşenler yer almaktadır. Türkiye, 15 işlem adedi ve 223 saatlik vergi ödemelerine ilişkin süre ile OECD ülkelerindeki ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Türkiye’de kurumlar vergisi oranı OECD ortalamasına yakın düzeydedir.

Grafik 13: Kurumlar Vergisi Oranı (% , 2012)

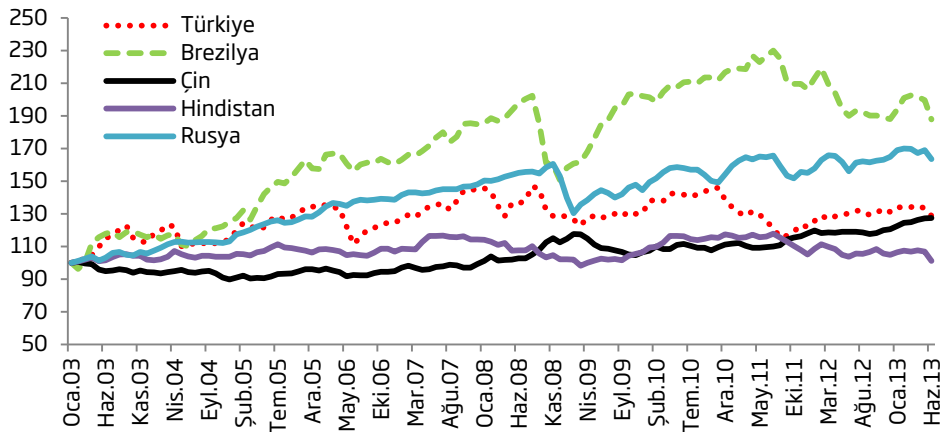

Kaynak: World Bank

3.5. Döviz Kuru

Yoğunlaşan küresel rekabet ortamı döviz kurunun rekabette önemli bir unsur olarak gündeme gelmesine yol açmaktadır. Nominal döviz kuru parasal bir kavram olarak iki para biriminin göreceli fiyatını göstermektedir. Buna karşılık, reel efektif döviz kuru (REDK) yabancı ülkelerde üretilen malların yurtiçinde üretilen mallar cinsinden göreceli fiyatını yansıtan ve uluslararası rekabeti ölçmek için yaygın bir şekilde kullanılan göstergelerden birisidir. REDK’deki yükseliş yerel para biriminin reel olarak değer kazandığını, bir başka ifade ile ihracat ürünlerinin diğer ülkeler için daha pahalı hale geldiğini ve ülkenin bu açıdan rekabet avantajını kaybettiğini göstermektedir. Aşağıda BIS’in (Bank for International Settlements) yayımladığı çeşitli ülkelere ilişkin TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru endeksine yer verilmiştir.

Grafik 14: TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi (Ocak 2003=100)

Kaynak: BIS

Küresel kriz öncesinde emtia fiyatlarındaki yükselişin emtia ihracatçısı Brezilya ve Rusya'nın para birimlerine destek verdiği dikkat çekmektedir. Bu dönemde TL, diğer para birimlerine kıyasla reel bazda bir miktar daha dalgalı bir seyir izlemekle beraber genel olarak reel bazda değerlendirme eğilimi göstermiştir. Küresel krizle birlikte Türkiye, Brezilya ve Rusya'nın para birimlerinde hızlı değer kaybı yaşanmıştır. Ancak, kriz sonrası dönemde gelişmiş ülke merkez bankalarının faiz oranlarını tarihi düşük seviyelere indirmesi ve niceliksel genişleme ile piyasalara destek sağlaması geliştirmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını desteklemiş ve para birimleri yeniden değer kazanmıştır. TL'nin seyrinin 2010 yılının üçüncü çeyreğinden 2011 yılının son çeyreğine kadar olan dönemde diğer geliştirmekte olan ülke para birimlerinin seyrinden ayrışması dikkat çekmektedir. Rusya ve Brezilya'nın para birimleri değer kazanmaya devam ederken, Euro Alanı'nda ön plana çıkan sorunlar Türkiye'nin cari açık seviyesine ve finansmanına ilişkin endişeleri gündeme getirmiş; Türkiye'ye yönelik sermaye hareketlerindeki oynaklık TL'nin değer kaybetmesine neden olmuştur. İncelenen dönemde, Çin ile Hindistan'ın para birimleri söz konusu ülkelerin uyguladıkları döviz kuru rejimlerinin etkisiyle diğer ülkelere kıyasla daha az dalgalanma sergilemiştir.

3.6. Teşvikler

1995 sonrasında Türkiye'de devlet yardımlarında sektörel seçicilik terk edilerek bölgesel gelişmişlik düzeyinin esas alındığı yatay tedbirlere (çevrenin korunması, Ar-Ge'nin ve küçük ve orta boy işletmelerin desteklenmesine) ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 2009 yılında Türkiye'de kapsamlı bir yatırım teşvik paketi açıklanmıştır. Söz konusu paketin 2012 yılında revize edilmesi sonucunda açıklanan yeni teşvik sisteminin temel amaçları arasında; cari açığın daraltılması, en az gelişmiş bölgelere sağlanan yatırım desteklerinin genişletilmesi, destek unsuru miktarlarının artırılması, kümelenme faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve teknoloji dönüşümü sağlayacak yatırımların desteklenmesi yer almaktadır. Son teşvik sistemi, ulaştırma, eğitim ve test merkezleri gibi alanların öncelikli yatırım olarak değerlendirilmesi, teknoloji ve Ar-Ge içeriği yüksek olan büyük yatırımların desteklenmesi, TÜBİTAK desteğiyle geliştirilen ürünlerin imalatına yönelik ek desteklerin sağlanması, OSB'lere yönelik desteklerin verilmesi ve yatırım döneminde vergi indirimi sağlanması gibi bir dizi yeniliği de beraberinde getirmiştir. 1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla geçerli olan yeni yatırım teşvik sistemi; genel yatırım teşvik uygulamaları, bölgesel yatırım teşvik uygulamaları, büyük ölçekli yatırım teşvik uygulamaları ve stratejik yatırım teşvik uygulamaları olmak üzere dört ayrı rejimden oluşmaktadır.

4. Türkiye'nin Dış Ticaretinin Yapısal Özellikleri

4.1. Dış Ticarete İlişkin Gelişmeler

Son 10 yıllık dönemde Türkiye ekonomisi önemli bir yapısal dönüşüm sürecinden geçmiştir. Bu dönemde ekonomiye ilişkin öngörülebilirlik artarken dış ticaret hacmi rekor düzeylere ulaşmıştır.

2003 yılında 47,3 milyar USD olan ihracat hacmi 2012 yılında 152,5 milyar USD'ye yükselmiştir. Bu dönemde, en yüksek oranlı yıllık ihracat artışı %33,7 ile 2004 yılında kaydedilirken, 2009 yılında ihracat küresel krize bağlı olarak %22,6 oranında gerilemiştir. 2003 yılında 69,3 milyar USD olan ithalat ise, 2012 yılında 236,5 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003-2012 dönemindeki ihracat ve ithalatın yıllık değişimleri karşılaştırıldığında, ithalat artışının 2007 yılına kadar ihracat artışının üzerinde olduğu, 2007 ve 2008 yıllarında ise ihracat artışının ithalatın önüne geçtiği görülmektedir. 2009 yılında ise, ekonomideki küçülme paralelinde hem ihracat hem de ithalat belirgin bir şekilde gerilemiştir. Büyümenin hızlandığı 2010 ve 2011 yıllarında ithalat artışının yeniden ihracat artışını geçtiği dikkat çekmektedir. 2012 yılında ise, iç talebin yavaş seyretmesi paralelinde ithalat bir miktar gerilerken, ihracat artışı devam etmiştir.

2003-2012 döneminde Türkiye ekonomisi dış ticaret açığı vermeyi sürdürmüştür. Dış ticaret açığı genel olarak ekonomik büyümenin hızlandığı dönemlerde daha hızlı artış kaydetmektedir. 2003-2012 döneminde dış ticaret açığı yalnızca 2009 ve 2012 yıllarında bir önceki yıla kıyasla daralmıştır. Söz konusu iki yıl incelendiğinde, 2009 yılında Türkiye ekonomisi global krizin olumsuz etkileri paralelinde %4,7 küçülürken, 2012 yılında ise cari açığıdaki genişlemenin önüne geçmek amacıyla alınan önlemler paralelinde reel GSYH artışı %2,2 ile oldukça düşük bir oranda gerçekleşmiştir.

2003 yılında 22,1 milyar USD olan dış ticaret açığı, 2011 yılında tarihi yüksek seviyesi olan 105,9 milyar USD'ye ulaşmış, 2012 yılında ise bir miktar gerileyerek 84,1 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 6: Türkiye'nin Dış Ticaretinin Gelişimi (2003 -2013)

	İhracat		İthalat		Dış Ticaret Dengesi		Dış Ticaret Hacmi (milyar USD)	İhracat/ İthalat (%)	Reel GSYH Artışı (%)
	(milyar USD)	Değişim (%)	(milyar USD)	Değişim (%)	(milyar USD)	Değişim (%)			
2003	47,3	31,0	69,3	34,5	-22,1	42,5	116,6	68,1	5,3
2004	63,2	33,7	97,5	40,7	-34,4	55,6	160,7	64,8	9,4
2005	73,5	16,3	116,8	19,7	-43,3	26,0	190,3	62,9	8,4
2006	85,5	16,4	139,6	19,5	-54,0	24,8	225,1	61,3	6,9
2007	107,3	25,4	170,1	21,8	-62,8	16,2	277,3	63,1	4,7
2008	132,0	23,1	202,0	18,8	-69,9	11,4	334,0	65,4	0,7
2009	102,1	-22,6	140,9	-30,2	-38,8	-44,5	243,1	72,5	-4,8
2010	113,9	11,5	185,5	31,7	-71,7	84,8	299,4	61,4	9,2
2011	134,9	18,5	240,8	29,8	-105,9	47,8	375,7	56,0	8,8
2012	152,5	13,0	236,5	-1,8	-84,1	-20,6	389,0	64,5	2,2
2013*	88,3	1,3	148,8	7,6	-60,5	18,3	237,1	59,4	-

Kaynak: TÜİK

(*) Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla

İhracatın ülkelere göre dağılımı incelendiğinde, 2012 yılı itibarıyla Almanya %8,6 ile ihracatımızdan en fazla pay alan ülkedir. Almanya'yı Irak ve İran izlemektedir. En çok ihracat yaptığımız ilk 20 ülkenin toplam ihracatımız içindeki payı 2012 yılı itibarıyla %70 düzeyindedir.

Ülkelere göre ihracat yıllar itibarıyla incelendiğinde ise, 2003 yılında da ihracatımızda ilk sırada yer alan Almanya'nın payının yıllar itibarıyla gerilediği dikkat çekmektedir. 2003 yılında ihracatımızda 2. sırada yer alan ABD 2012 yılı itibarıyla 9. sıraya, 3. sırada yer alan İngiltere'nin de aynı dönemde 4. sıraya gerilemiştir. 2003-2012 döneminde İran ve Irak'ın ihracatımızdaki payının belirgin şekilde yükseldiği görülmektedir. 2003 yılında 11. sırada olan Irak 2012 yılında en çok ihracat yaptığımız 2. ülke konumuna yükselmiştir. Türkiye, savaş sonrası dönemde Irak ekonomisinin yeniden inşasında önemli rol oynamaktadır. Bu çerçevede, Irak'a yapılan ihracat çok çeşitli fasılları içermektedir. İhracatta İran'ın payı ise 2012 yılında sıçrama göstermiştir. Bu gelişimde, 2012 yılında İran'a yönelik altın ihracatı etkili olmuştur.

Tablo 7: Toplam İhracat İçinde Ülkelerin Payı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Almanya	15,8	13,8	12,9	11,3	11,2	9,8	9,6	10,1	10,3	8,6	8,8
Irak	1,8	2,9	3,7	3,0	2,7	3,0	5,0	5,3	6,2	7,1	7,5
İran	1,1	1,3	1,2	1,2	1,3	1,5	2,0	2,7	2,7	6,5	3,3
İngiltere	7,8	8,8	8,1	8,0	8,0	6,2	5,8	6,4	6,0	5,7	5,4
BAE	1,5	1,8	2,3	2,3	3,0	6,0	2,8	2,9	2,7	5,4	3,4
Rusya Federasyonu	2,9	2,9	3,2	3,8	4,4	4,9	3,1	4,1	4,4	4,4	4,5
İtalya	6,8	7,4	7,6	7,9	7,0	5,9	5,8	5,7	5,8	4,2	4,6
Fransa	6,0	5,8	5,2	5,4	5,6	5,0	6,1	5,3	5,0	4,1	4,2
ABD	7,9	7,7	6,7	5,9	3,9	3,3	3,2	3,3	3,4	3,7	3,8
İspanya	3,8	4,1	4,1	4,3	4,3	3,1	2,8	3,1	2,9	2,4	2,8
Mısır	0,7	0,7	0,9	0,8	0,8	1,1	2,5	2,0	2,0	2,4	2,2
Suudi Arabistan	1,6	1,2	1,3	1,1	1,4	1,7	1,7	1,9	2,0	2,4	2,4
Hollanda	3,2	3,4	3,4	3,0	2,8	2,4	2,1	2,2	2,4	2,1	2,4
Çin	1,1	0,6	0,7	0,8	1,0	1,1	1,6	2,0	1,8	1,9	2,4
Azerbaycan	0,7	0,6	0,7	0,8	1,0	1,3	1,4	1,4	1,5	1,7	1,9
Romanya	1,8	2,0	2,4	2,7	3,4	3,0	2,2	2,3	2,1	1,6	1,7
Belçika	1,9	1,9	1,8	1,6	1,6	1,6	1,8	1,7	1,8	1,5	1,7
İsrail	2,3	2,1	2,0	1,8	1,5	1,5	1,5	1,8	1,8	1,5	1,7
Libya	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,8	1,8	1,7	0,6	1,4	2,0
İsviçre	0,7	0,7	0,8	1,1	0,9	2,2	3,9	1,8	1,1	1,4	0,5
Diğerleri	30,1	29,7	30,4	32,4	33,6	34,7	33,6	32,4	33,2	30,0	32,8

Kaynak: TÜİK, Ülke sıralaması 2012 yılına göre yapılmıştır.

(*) Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla

Ülke gruplarına göre ihracatın gelişimi incelendiğinde, en belirgin değişim Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yapılan ihracatın payının gerilemesi olmuştur. 2003'te %58 olan Avrupa Birliği'nin payı 2012 yılında %38,8'e gerilemiştir. Buna karşılık, Yakın ve Orta Doğu'ya yapılan ihracatın payı aynı dönemde %11,6'dan %27,8'e yükselmiştir. Global krizle birlikte en büyük ticaret ortağımız olan AB ülkelerinde talep koşullarının zayıf seyretmesi, ihracat pazarlarını çeşitlendirme stratejisinin hız kazanmasına neden olmuştur. Bu sayede, global ekonomik büyümenin yavaşlamasına rağmen, Türkiye ihracat artışını koruyabilmiştir.

Tablo 8: Ülke Gruplarına Göre Yıllık İhracat, Toplam İçindeki Payı (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
AB Ülkeleri	58,0	57,9	56,3	56,0	56,3	48,0	46,0	46,3	46,2	38,8	40,8
Türkiye Serbest Bölgeleri	4,1	4,1	4,0	3,5	2,7	2,3	1,9	1,8	1,9	1,5	1,6
Diğer Ülkeler	37,9	38,0	39,7	40,5	41,0	49,7	52,1	51,9	51,9	59,7	57,6
Diğer Avrupa (AB Hariç)	7,1	7,1	8,0	9,3	10,1	11,9	11,1	10,0	9,6	9,4	8,9
Kuzey Afrika	3,3	3,5	3,5	3,6	3,8	4,4	7,3	6,2	5,0	6,2	7,0
Diğer Afrika	1,2	1,2	1,5	1,7	1,8	2,4	2,7	2,0	2,7	2,6	2,8
Kuzey Amerika	8,4	8,2	7,2	6,4	4,2	3,6	3,5	3,7	4,0	4,4	4,5
Orta Amerika ve Karayipler	0,4	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,7
Güney Amerika	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,7	0,7	1,1	1,4	1,4	1,5
Yakın ve Orta Doğu	11,6	12,5	13,9	13,2	14,1	19,3	18,8	20,5	20,7	27,8	23,9
Diğer Asya	5,0	4,0	4,1	4,6	4,9	5,4	6,6	7,5	7,6	6,9	7,9
Avustralya ve Yeni Zelanda	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Diğer Ülke ve Bölgeler	0,4	0,1	0,3	0,2	0,8	1,1	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1

Kaynak: TÜİK, (*) Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla

Aşağıdaki tabloda 2003 ile 2012 yıllarında ihracatımızdaki ilk 10 fasıla yer verilmiştir. Türkiye'nin ihracatında otomotiv sektörünün payı artarken hazır giyim ile tekstil sektörünün payında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Böylece, hazır giyim sektörü ihracatta liderliğini kaybetmiştir. Bu gelişmede global bazda yaşanan gelişmeler de etkili olmuştur. Çin'e uygulanan tekstil kotaları 2005 yılından itibaren kaldırılmaya başlanmıştır. Böylece, Çin'in dünya hazır giyim ve tekstil ihracatı içindeki payı yükselmiştir. 2003 yılında ilk 10 içinde yer alan meyve ihracatı 2012 yılına gelindiğinde ilk 10'a girememiştir.

Tablo 9: Fasillara Göre İhracat

	2003		2012		2013*	
	(milyar USD)	% Pay	(milyar USD)	% Pay	(milyar USD)	% Pay
TOPLAM	47,3	100,0	152,5	100,0	88,3	100,0
Motorlu kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	5,3	11,2	15,1	9,9	9,9	11,3
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler	3,0	6,3	12,0	7,9	7,5	8,5
Demir ve çelik	3,0	6,3	11,3	7,4	6,3	7,1
Elektrikli makina ve cihazlar	3,5	7,4	9,4	6,1	5,3	6,0
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	5,7	12,1	8,4	5,5	5,3	6,0
İnciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller	0,8	1,7	16,3	10,7	4,8	5,4
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	1,0	2,1	7,7	5,1	3,8	4,3
Demir veya çelikten eşya	1,4	2,9	6,1	4,0	3,6	4,0
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	3,8	8,1	5,4	3,6	3,4	3,9
Plastikler ve mamulleri	0,9	2,0	5,0	3,3	3,2	3,6
Diğer	18,9	39,9	55,6	36,5	35,2	39,9

Kaynak: TÜİK

(*) Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla

2003-2012 döneminde BRIC ülkeleri ile Türkiye'de ihracatın gelişimi karşılaştırıldığında, Türkiye'nin dünya ihracatından aldığı payı artırmasına rağmen BRIC ülkelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. BRIC ülkeleri arasında en güçlü ihracat artışı Çin'de gerçekleşmiştir. Çin'in 2003 yılında %5,9 olan dünya ihracatından aldığı pay 2012 yılında %11,4'e yükselmiştir. Hindistan ve Rusya da bu dönemde dünya ihracatından aldıkları payı önemli ölçüde artırmıştır. Brezilya'nın dünya ihracatından aldığı pay diğer üç BRIC ülkesine kıyasla sınırlı artış kaydetmiştir. Türkiye'nin ise 2003 yılında %0,6 olan payı 2012 yılında %0,8'e yükselmiştir.

Tablo 10: BRIC Ülkeleri ile Türkiye'nin Dünya İhracatındaki Payı (%)

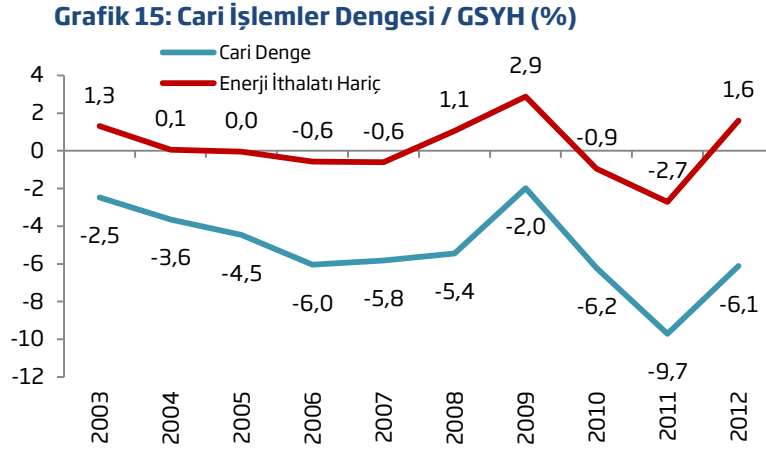
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Brezilya	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,3
Çin	5,9	6,5	7,3	8,0	8,8	8,9	9,7	10,5	10,5	11,4
Hindistan	0,8	0,8	1,0	1,0	1,1	1,1	1,4	1,5	1,7	1,6
Rusya	1,8	2,0	2,3	2,5	2,5	2,9	2,4	2,6	2,9	2,9
Türkiye	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8

Kaynak: UN Comtrade

Türkiye'nin ihraç ettiği ürünler ağırlıklı olarak düşük ve orta teknolojiye dayalı ürünlerden oluşmaktadır. İhracatımızın ancak %2'si yüksek teknolojili mallardan oluşmakta olup bu oran Çin'de %28, Güney Kore'de %29, Brezilya'da %11, Rusya'da %9, Hindistan'da %7 düzeyindedir.

4.2. Cari İşlemler Dengesine İlişkin Gelişmeler

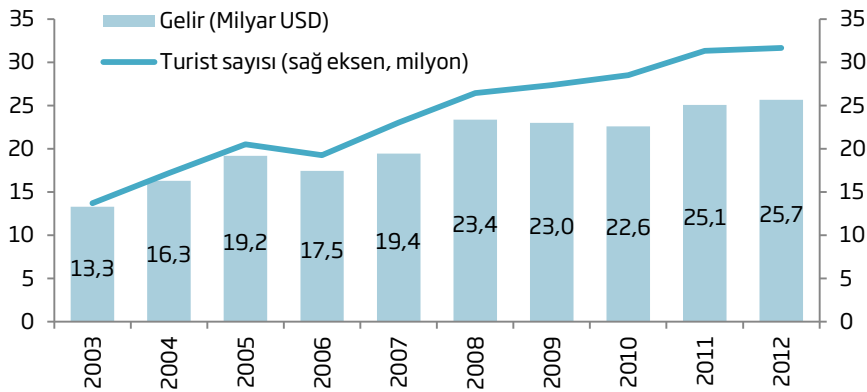
Türkiye ekonomisi sermaye hareketlerinin serbestleştirildiği 1989 yılından bu yana geçen 24 yılın 20'sinde cari açık vermiştir. Özellikle 2003-2008 döneminde cari açıktaki genişleme hız kazanmıştır. 2009 yılında ekonomideki daralma paralelinde cari açık daralmış ancak 2010 ile 2011 yılında yeniden genişlemiştir. Nitekim, cari açığın GSYH'ye oranı 2011 yılında tarihi yüksek seviye olan %9,7'ye yükselmiştir. 2012 yılında ise, TCMB tarafından alınan önlemler paralelinde ekonomik aktivitede kaydedilen yavaşlama paralelinde cari açığın GSYH'ye oranı %6,1'e gerilemiştir.

Kaynak: TCMB

Ödemeler dengesi bilançosu incelendiğinde cari açığın büyük ölçüde dış ticaret açığından kaynaklandığı görülmektedir. Ara malı ithalatının toplam ithalat içinde %70'ler düzeyindeki payı ve ihracatın ithalata bağımlılığının yüksek olması, ekonominin sürekli olarak dış ticaret açığı vermesinin başlıca nedenidir. Bu çerçevede, ekonominin hızlı bir büyüme performansı kaydettiği yıllarda dış ticaret açığındaki genişleme ivme kazanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığı da cari açığın özellikle petrol fiyatlarındaki gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmesine neden olmaktadır. Öte yandan, dış ticaret dengesinde verilen kronik açıklara karşılık hizmetler dengesi tarafında turizm gelirlerine bağlı olarak verilen fazla cari açığı sınırlandırmaktadır.

Grafik 16: Turizm Geliri ve Turist Sayısı

Kaynak: TCMB

Aslında, Türkiye'nin artan yatırım ihtiyacını karşılamakta yurtdışı tasarruflar yetersiz kalmaktadır. Bu durum, ekonominin hızlı büyüdüğü dönemlerde dış kaynaklara olan ihtiyacı artırmakta ve cari açık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu yapısal sorun ani sermaye çıkışlarında Türkiye ekonomisinin dış şoklara karşı kırılganlığını

artırmakta ve ekonomide sürdürülebilir yüksek oranlı büyümenin sağlanmasına engel olmaktadır. Nitekim, 1994, 2001, 2008-2009 krizlerinde olduğu gibi sermaye girişlerinin tersine dönmesi durumunda ekonomide yaşanan daralmalar bu durumu teyit etmektedir. 2013 yılında da Fed'in para politikasını beklenenden önce sıkılaştırmasının gündeme gelmesi Türkiye'nin de aralarında yer aldığı gelişmekte olan ülkelerden sermaye çıkışına yol açmış ve ekonomik görünümüne ilişkin beklentişlerin bozulmasına neden olmuştur. Bu nedenle, Türkiye ekonomisinde yüksek ve istikrarlı bir büyümenin sağlanmasında yurtiçi tasarrufların artırılması önem arz etmektedir.

Türkiye'de tasarruf oranları 2000'li yıllarda gerileme eğilimine girmiştir. BRIC ülkelerinden en yüksek tasarruf oranına Çin'in sahip olduğu görülmektedir. Çin ekonomisi incelendiğinde, tasarruf oranının GSYH'ye oranının %50'lere ulaşması ile yatırım odaklı bir büyüme modelinin seçilmesinin ülkenin sergilediği güçlü büyüme performansında önemli role sahip olduğu görülmektedir. Tasarruf oranının yüksek düzeylerde gerçekleşmesinde, Çin ekonomisinde yaşanan yapısal dönüşüm sürecinin yanı sıra demografik faktörler ile kurumsal düzenlemeler etkili olmuştur. Hindistan ile Rusya'da ise, tasarrufların GSYH'ye oranı %30 düzeyindedir. Brezilya'da tasarrufların GSYH'ye oranı Türkiye'dekine benzer bir eğilim sergilemiştir. Öte yandan, tasarruf oranı Brezilya'da Türkiye'ye kıyasla az da olsa daha yüksek bir düzeyde bulunmaktadır.

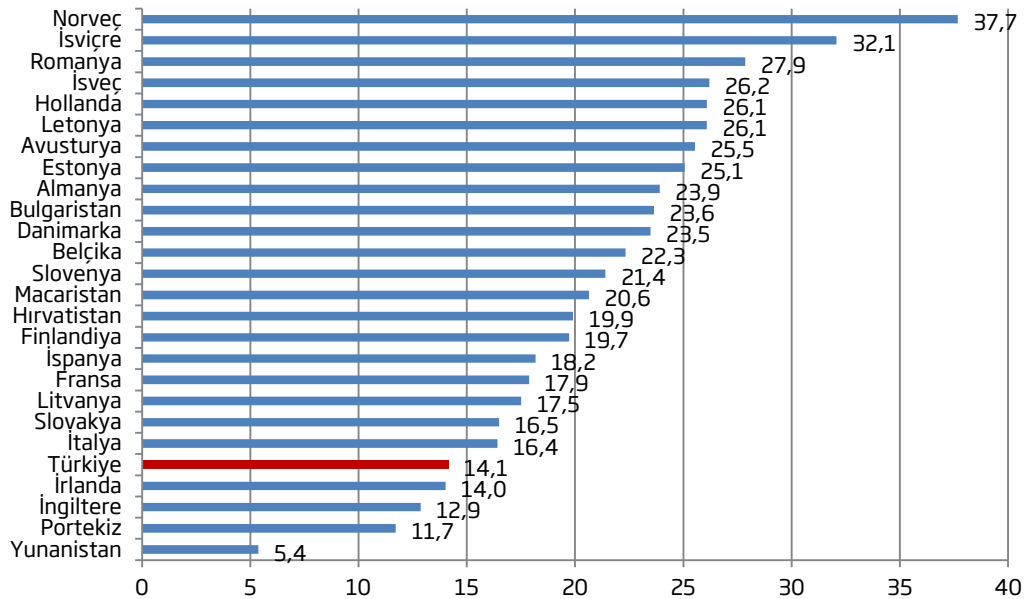
Tablo 11: BRIC Ülkeleri ile Türkiye'de Brüt Tasarruflar/GSYH (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Brezilya	16	18	17	18	18	19	16	18	17
Çin	44	47	48	52	52	53	53	52	53
Hindistan	28	33	34	35	37	34	34	35	31
Rusya	29	31	31	31	30	32	23	27	30
Türkiye	15	16	16	16	16	16	13	13	14

Kaynak: World Bank

Türkiye'de tasarruf oranları özellikle 2000'li yıllarda gerileme eğilimine girmiştir. Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere, AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'nin tasarruf oranı pek çok ülkenin gerisinde yer almaktadır. Tasarruf oranlarının Yunanistan ve Portekiz gibi ülkelerde de oldukça düşük düzeylerde seyrettiği görülmektedir.

Grafik 17: Tasarruf Oranları/GSYH (% , 2011)

Kaynak: World Bank

Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin cari işlemler açığının GSYH'ye oranı BRIC ülkeleri ile karşılaştırılmıştır. 2012 yılı itibarıyla Brezilya, Hindistan ve Türkiye'nin cari açık verdiği görülmektedir. Cari açığın GSYH'ye oranının en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Brezilya'nın 2007 yılına kadar cari fazla verdiği ancak daha sonra yeniden cari açık vermeye başladığı izlenmektedir. Bununla birlikte, cari açığın GSYH'ye oranı düşük seviyededir. Çin sürekli olarak cari fazla vermektedir. Cari fazlanın GSYH'ye oranı 2007 yılında %10,1 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ancak, global krizle birlikte dış talebin zayıflaması ve Çin'de iç talebin canlanması paralelinde cari fazlanın GSYH'ye oranı 2012 itibarıyla %2,6 seviyesine gerilemiştir. Hindistan'da da son yıllarda cari açığın GSYH'ye oranındaki artış dikkat çekmektedir. Rusya ise petrol ve doğalgaz ihracatına bağlı olarak sürekli olarak cari fazla vermektedir.

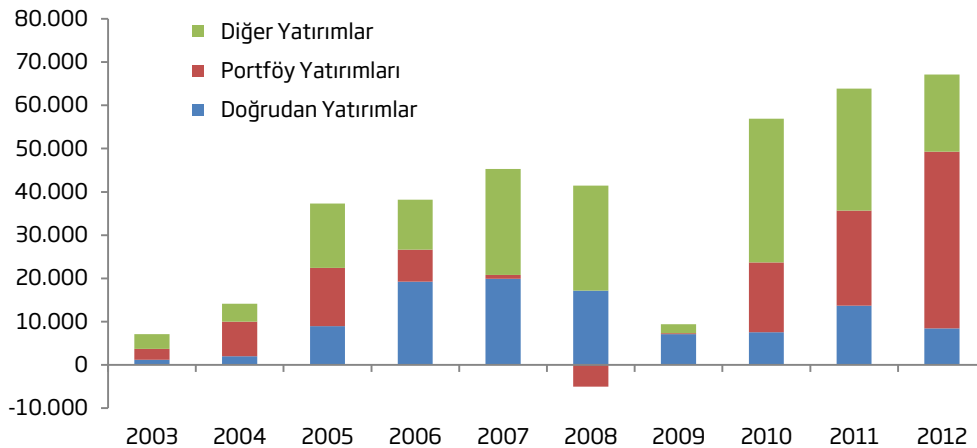
Tablo 12: BRIC Ülkeleri ve Türkiye'nin Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Brezilya	0,8	1,8	1,6	1,3	0,1	-1,7	-1,5	-2,2	-2,1	-2,3
Çin	2,6	3,6	5,9	8,5	10,1	9,3	4,9	4,0	2,8	2,6
Hindistan	1,5	0,1	-1,3	-1,0	-0,7	-2,4	-2,1	-3,2	-3,4	-5,1
Rusya	8,2	10,1	11,1	9,5	5,9	6,2	4,1	4,6	5,2	4,0
Türkiye	-2,5	-3,7	-4,6	-6,1	-5,9	-5,7	-2,2	-6,2	-9,7	-6,1

Kaynak: IMF

Cari açığın sürdürülebilirliği açısından cari açığın finansman kalitesi önem taşımaktadır. 2005 yılından itibaren Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarının hızlanarak yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. Bu gelişmede, ekonominin olumlu performans sergilemesinin yanı sıra IMF ve AB ile ilişkilerde yaşanan gelişmelerin etkisiyle Türkiye'nin global likidite açısından cazip ülkeler arasında yer alması da etkili olmuştur. Bu çerçevede, portföy yatırımları ile diğer yatırımlarda önemli artışlar kaydedilmiştir. Özelleştirme süreci ve 2005 yılında AB ile üyelik müzakerelerinin başlaması, doğrudan yatırımların da ivme kazanmasına yol açmıştır. 2001 sonrasında global likidite bolluğu ve yoğun kredi kullanım ihtiyacı neticesinde diğer yatırımlar kapsamında da önemli sermaye girişleri yaşanmıştır. Söz konusu dönemde, özel sektör yurtdışından önemli miktarda fon sağlamıştır. 2009 yılında ise, global kriz nedeniyle uluslararası sermaye akımlarındaki yavaşlama paralelinde Türkiye'ye yönelik sermaye girişi sınırlı düzeyde kalmıştır. Gelişmiş ülke merkez bankalarının uygulamaya koyduğu genişleyici para politikalarının etkisiyle 2009 yılının son çeyreğinden itibaren global ekonomide toparlanma sürecinin yavaş da olsa ivme kazanmaya başlaması ile birlikte gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketlerinde yeniden artış gözlenmiştir.

Grafik 18: Türkiye'ye Yönelik Sermaye Akımlarının Dağılımı (milyon USD)

Kaynak: TCMB

2010 ve 2011 yıllarında global ölçekte doğrudan yatırım şeklindeki sermaye akımlarının belirgin olarak yavaşlaması nedeniyle Türkiye’de cari açığın finansmanında diğer yatırımlar ile portföy yatırımları önemli rol oynamıştır. Ancak, cari açığın doğrudan yabancı yatırımlar gibi daha uzun vadeli finansman imkânlarından ziyade kısa vadeli kaynaklarla finanse edilmesi cari açığın sürdürülebilirliğine ilişkin endişe yaratmaktadır. Özellikle, Haziran 2013’te Fed Başkanı Bernanke’nin varlık alım programının 2013 yılsonundan önce azaltılabileceğini ve 2014 yılının ortalarında sonlandırılabilceğini açıklaması aralarında Türkiye’nin de bulunduğu tüm gelişmiş ülkelerden sermaye çıkışlarına neden olmuştur. Türkiye, diğer ülkelere kıyasla daha yüksek cari açığına sahip olması ve cari açığın önemli bir bölümünün kısa vadeli portföy yatırımları ile finanse edilmesi nedeniyle bu gelişmelerden olumsuz etkilenmektedir.

5. Türkiye’nin Rekabet Gücü Açısından SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Dinamik ve gelişen bir ekonomi ❖ Büyük iç pazar ❖ Liberal mevzuat ❖ Güçlü bir finansal sistem ❖ AB ile Gümrük Birliği ve 18 ülke ile yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşması ❖ Dinamik bir özel sektör ❖ Güçlenen yurtiçi rekabet ortamı ❖ Coğrafi konum ❖ Ekonomik istikrar 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Geçmişteki ekonomik istikrarsızlık ❖ Rakip ülkelere kıyasla daha yüksek işgücü maliyetleri ❖ Ağır işleyen hukuk sistemi ❖ Etkin olmayan ve karmaşık vergi sistemi ❖ Kayıt dışı ekonominin yaygınlığı ❖ Finansmana erişim olanakları ve yüksek maliyet ❖ Düşük Ar-Ge yatırımları ❖ Eğitimli eleman açığı ve eğitimin yetersizliği ❖ Politikalarda düşük öngörülebilirlik ❖ Ağır işleyen bürokratik yapı ❖ Yetersiz yurtiçi tasarruflar ❖ Beklenti yönetimindeki yetersizlikler
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ekonominin yüksek büyüme potansiyeli ❖ Genç ve dinamik bir nüfus yapısı ❖ Önemli bir enerji koridoru ve terminali konumu ❖ Olası AB üyeliği ❖ AB’de küresel kriz sonrasında resesyonun sona ermesi; gelişmiş ülkelerde ivme kazanmaya başlayan toparlanmanın dünya ticaret hacmi üzerinde beklenen olumlu etkileri 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Artan uluslararası rekabet ❖ Enerjide dışa bağımlılık ❖ Bölgenin jeopolitik risklere açık olması ❖ Dış piyasalara bağımlılık ❖ AB üyeliğine ilişkin belirsizlikler ❖ Kronik cari açık sorunu ❖ Ara malında ithalata bağımlılığın ihracatın katma değerini olumsuz etkilemesi ❖ İşsizlik sorununun görece yüksek seviyesi ❖ Cari açığın finansman kalitesinin düşmesi ❖ Çin’in fiyat rekabetinden kalite rekabetine yönelmesi

6. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye AB pazarına yakınlığı, dinamik genç nüfusu, artan işgücü verimliliği, devam eden altyapı yatırımları ve güçlü bankacılık sektörü ile uluslararası rekabette birçok gelişmekte olan ülkeden olumlu yönde ayrılmakla beraber, sanayileşme sürecinde kalite ve fiyat rekabetinin ötesine geçebilmek, rekabet gücünü artırabilmek, böylelikle yüksek düzeyde sürdürülebilir büyüme hızına erişebilmek için rekabet gücü açısından zafiyet oluşturan alanlarda yapısal reformların hızla hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'nin uluslararası yatırım ortamı göstergelerindeki yeri incelendiğinde, son yıllarda olumlu bir gelişim sergilediği görülmektedir. Ancak, Türkiye halen ön sıralarda yer almamaktadır. Bu çerçevede, 2000-2001 krizi sonrasında Türkiye ekonomisinde olumlu gelişmeler kaydedilmesine karşılık makroekonomik ve siyasi istikrarın sürdürülebilirliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Türkiye'nin yapısal reform sürecinin henüz oldukça başında olduğu ve atılması gereken önemli adımlar bulunduğu görülmektedir.

Yıllardır süregelen sorunların önemli ölçüde disiplin ve koordinasyon eksikliğinin bir sonucu da olduğu dikkate alınarak, bankacılık sektöründe yaşanan yeniden yapılandırma sürecinin reel sektörde başlatılması önem taşımaktadır. Bu çerçevede, mikro reformlarla katma değeri yüksek sektörlerin ön plana çıkarılması yerinde olacaktır.

Türkiye'nin rekabet gücünü artırmak için fiyat istikrarının ve finansal istikrarın sürdürülmesi, mali disiplinin korunması önem arz etmektedir. Öte yandan, cari açığın Türkiye ekonomisi açısından bir kırılma noktası olarak dikkate alınarak yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması gerekmektedir. Mikro alanda ise, vergi reformu yapılarak vergi mevzuatının basitleştirilmesine, vergi tabanının genişletilmesine, vergilemede öngörülebilirliği artırmak amacıyla vergi uygulamasında istikrarın sağlanmasının yanı sıra kayıt dışı ekonominin azaltılmasına yönelik çalışmalara devam edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, istihdam üzerindeki yüklerin azaltılması, özel sektörün finansmana erişim olanaklarının geliştirilmesi, Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, yargı sürecinin etkinliğinin artırılması, lojistik, ulaştırma, gümrük altyapısı, enerji sektörü, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim ve kullanım gibi konularda alt yapının iyileştirilmesi, eğitimin tüm politikaların odağında yer alması, eğitim ve işgücü piyasası arasındaki bağın güçlendirilmesi gibi konulara odaklanılması ülkemizin sanayileşme sürecini olumlu yönde etkileyecektir. Türkiye'nin her geçen gün daha fazla genç nüfusun katıldığı işgücü piyasasına ilişkin olarak kamu ve özel sektörün ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek bir konuma ulaşacak ve işsizlik sorununun çözümüne yönelik önemli bir girişimde bulunmak gerekmektedir. Bu kapsamda, istihdam üzerindeki vergi yükünü azaltacak düzenlemelerin yanı sıra uzun vadeli bir perspektifte şirketlerin rekabet gücünü artırarak ülke ekonomisine katkı sağlayacak kapsamlı bir eğitim reformunun gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Aralık 2008.
- Bilgin, M. H., Daniş, H. ve Demir, E. (2008), İhracat Yönelimli Yabancı Yatırım Ortamı: Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Politika Önerileri, İTO Yayını, Yayın No:2008-12.
- Çelik, S., "Türkiye İşgücü Piyasasının Esnekliği ve Esnek Çalışma Önündeki Engeller", Türkiye İş Kurumu, Uzmanlık Tezi, 2007.
- Gürler, A. ve Erkiletlioğlu, H., "Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Dengelere Etkileri: Türkiye Örneği", TÜGİAD, 2008.
- İSO, "Global Sanayi Eğilimleri ve Türkiye İçin Değerlendirme", Ocak 2009.
- Saygılı, Ş., Cihan C., Yalçın C. ve Hamsici T., "Türkiye İmalat Sanayiinin İthalat Yapısı", TCMB, Çalışma Tebliği No: 10/02, Mart 2010.
- United Nations Industrial Development Organization, Industrial Development Report 2009.
- Ülengin, F., Önsel Ş., Karaata, S., "Türkiye'nin Küresel Rekabet Düzeyi: Dünya ekonomik forumu küresel rekabet raporuna göre bir değerlendirme", TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu REF ve Sektörel Dernekler Federasyonu SEDEFED, Kasım 2009.
- Yükseler, Z. ve Türkan E., "Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar", TÜSİAD, Şubat 2008.
- Yılmaz, G. ve Gönenç R., "How did the Turkish Industry Respond to Increased Competitive Pressures, 1998-2007?", CBRT, Working Paper No:08/04, July 2008.
- World Bank, "Turkey Country Economic Memorandum Informality: Causes, Consequences, Policies", March 2010.
- World Bank, "Turkey Labor Market Study", April 2006.
- World Economic Forum, The Global Competitiveness Report

Yararlanılan Veri Tabanları

- IMF, World Economic Outlook Database, 2013
- Institute of International Finance
- Maliye Bakanlığı
- OECD Economic Outlook Database
- TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
- TÜİK, 2013
- United Nations Commodity Trade Statistics Database
- World Bank, World Development Indicators

YASAL UYARI

Bu rapor Bankamız uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır ve hiçbir şekilde finansal enstrümanların alım veya satımı konusunda tavsiye veya finansal danışmanlık hizmeti sağlanması olarak yorumlanmamalıdır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin kurumsal yaklaşımını yansıtmamakta olup, raporu kaleme alan uzmanların kişisel görüş ve değerlendirmeleridir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgi, görüş ve değerlendirmelerin doğru, değişmez ve eksiksiz olması konusunda herhangi bir şekilde garanti vermemektedir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgilerde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Türkiye İş Bankası A.Ş. hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir.

İşbu rapor üzerinde Bankamızın telif hakkı olup, Bankamızın yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.
